

Onderwijs aan eerstejaars nieuwkomers in Samenwerkingsverband IJssel Berkel

Ank Stekelenburg en Janet ten Berge

Inhoudsopgave

Onderwijs aan eerstejaars nieuwkomers in SWV IJssel Berkel

- 1. Nieuwkomers in het reguliere onderwijs groep 3 tot en met 8 in SWV IJssel Berkel**
 - Wat is een nieuwkomer?
 - Het convenant TSK en de onderliggende visie

- 2. De start van de nieuwkomer in SWV IJssel Berkel**
 - Optie 1: Leerling start op de aanmeldschool
 - Optie 2: Leerling gaat tijdelijk naar de taalschakelklas

- 3. Tips en adviezen voor een goede start in de nieuwe groep**
 - Plaatsing van de leerling
 - Eerste dag in de klas

- 4. Een plan met doelen**
 - 4.1. Kennis
 - Onderwijsaanbod eerstejaars nieuwkomers
 - Onderwijsaanbod in een latere fase
 - Taalsteun
 - Taal leren door leeftijdsgenoten
 - 4.2. Eerste weken beginsituatie in kaart brengen
 - 4.3. Doelen plannen
 - 4.4. Evalueren na vier weken de werkwijze en de doelen
 - 4.5. Evalueer vervolgens na periode 6-10 weken
 - 4.6. Bespreek met ouders het plan
 - Tips voor ouders
 - 4.7. Na het eerste jaar

- 5. Uitvoering van het plan**
 - Voorafgaand
 - Uitvoering plan

Bijlage 1 – Vakinhoudelijk onderwijs aan eerstejaars nieuwkomers

1. Eerstejaars nieuwkomers in het reguliere onderwijs groep 3 tot en met 8 in SWV IJssel Berkel

Wat is een nieuwkomer?

Nieuwkomersleerlingen zijn kinderen die na hun 4^e levensjaar in Nederland komen wonen. Vanaf dat moment komen zij voor het eerst in aanraking met de Nederlandse taal en het Nederlandse onderwijs. Als ouders van een nieuwkomersleerlingen (6 tot 12 jaar) hun kind aanmelden op jullie school, kun je de 'Ondersteuningsroute Nieuwkomer' in gang zetten: zie [stroomschema nieuwkomers](#). Zo kijk samen met ouders wat een passende onderwijsplek is.

Nieuwkomersleerlingen in de leeftijd van 4-6 jaar komen hier niet voor in aanmerking en starten in het reguliere onderwijs.

Het convenant Taalschakelklassen en de onderliggende visie

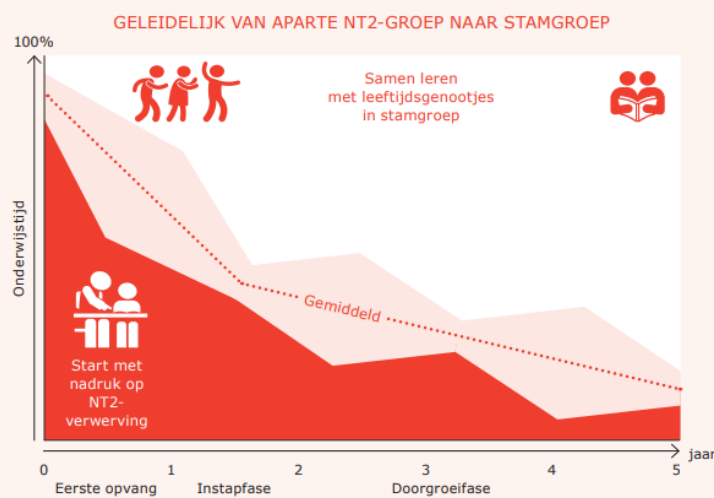
Voor eerstejaars nieuwkomersleerlingen in de leeftijd van groep 3 tot met 8 is er in SWV IJssel Berkel een speciale voorziening: de taalschakelklas. Nieuwkomers krijgen daar een jaar lang intensief Nederlands taalonderwijs.

Sinds 2017 is het convenant *Taalschakelklassen in de regio IJssel Berkel* van kracht. In januari 2024 is deze opnieuw vastgesteld voor de periode 2024-2027. Het convenant is een overeenkomst die de zes gemeenten, schoolbesturen binnen het SWV IJssel Berkel en SWV IJssel Berkel hebben gesloten over de opvang van eerstejaars nieuwkomers. Visie die ten grondslag ligt aan dit convenant is het [Meerjarenmodel in drie fasen](#) (Lectoren & L.P.N, Kootstra e.a. 2017).

Nieuwkomersleerlingen hebben diverse achtergronden: van opgroeien in een gezin met analfabete ouders tot een gezin met hoogopgeleide ouders. Van geen onderwijservaring, tot vanaf jongs af aan naar school geweest. Ook de culturele achtergrond loopt zeer uiteen. Wat de nieuwkomersleerlingen gemeen hebben is dat ze Nederlandse taal niet machtig zijn. Een intensief onderwijsaanbod in het Nederlands is nodig om deze leerlingen gelijke (onderwijs)kansen te geven.

In een taalklas kan een nieuwkomer van dit rijke Nederlandse onderwijsaanbod profiteren. Daarna stroomt de nieuwkomer na één jaar met de eerste basis aan Nederlandse taal en schoolse vaardigheden door naar het reguliere basisonderwijs. De onderstaande grafiek onderschrijft het belang van dit gespecialiseerde aanbod. Daar is in af te lezen dat het leren van een taal minimaal 5 jaar duurt. Daarnaast dat in het eerste jaar een intensief aanbod in NT2 (Nederlands leren als tweede taal) nodig is. Na het eerste jaar is aandacht voor NT2 onderwijs nog steeds nodig (rode gedeelte), maar het aandeel van leren van het Nederlands door en met (Nederlandssprekende) leeftijdsgenoten neemt toe (witte gedeelte) (zie grafiek).

Geen mens past in een schema. Toch kan de vereenvoudigde werkelijkheid helpen bij de beeldvorming. In de eerste opvangfase krijgen nieuwkomers les in een aparte taalklas waar het accent ligt op dagelijkse taalvaardigheid. Soms draaien ze al mee in hun stamgroep, bij gym of creatieve vakken. Geleidelijk groeit het aandeel stamgroep. In deze 'instapfase' is er nog NT2-hulp buiten de klas en taalsteun in de klas. Naast de dagelijkse taal worden de nieuwkomers vaardiger in de specifieke schooltaal. Na ongeveer twee jaar volgt de doorgroefase. De 'pluimen' in deze grafiek drukken uit dat je flexibel met het model moet werken, afgestemd op de behoeften van individuele kinderen. Gedurende het hele integratietraject is er dagelijks contact met leeftijdsgenoten die Nederlands spreken.

RUIMTE VOOR NIEUWE TALENTEN | 17

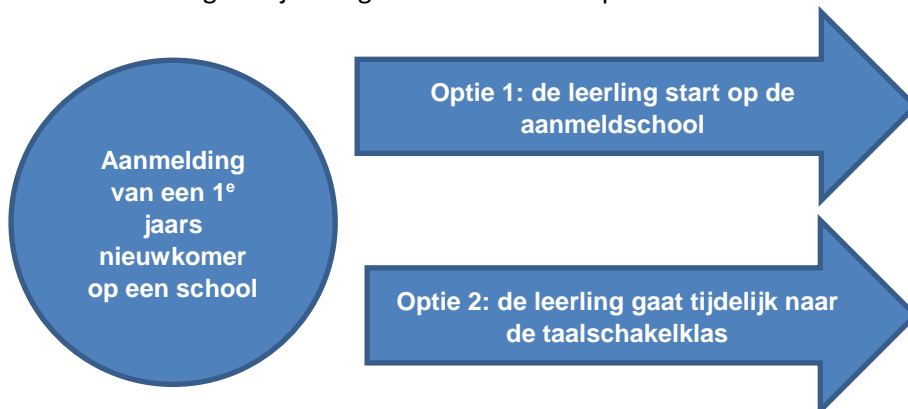
Het meerjarenmodel in drie fasen uit [Ruimte voor nieuwe talenten](#) (Lptn. & Kootstra, 2017)

Het vormgeven van een intensief Nederlands taalaanbod in het eerste jaar is een uitdaging voor een school. Vandaar dat scholen in SWV IJssel Berkel gebruik kunnen maken van de expertise van de taalschakelklassen.

2. De start van nieuwkomer in SWV IJssel Berkel

Een eerstejaars nieuwkomer in groep 3 tot en met 8

Het advies is om in een start-OT gezamenlijk (samen met de coördinator taalschakelklassen vanuit het SWV) te verkennen. Daar bespreek je of de leerling gebaat is bij het aanbod van een taalschakelklas of dat jullie zelf tegemoet kunnen komen aan de onderwijsbehoeften van de nieuwkomersleerling. Er zijn dus gemakshalve twee opties.

Optie 1: Leerling start op de aanmeldschool

Als jullie tot de conclusie komen dat jullie zelf het eerste jaar kunnen zorgen voor een intensieve Nederlandse taalaanbod of het is voor de leerling beter om nabij opgevangen te worden, dan start de nieuwkomersleerling op jullie school.

Bij meer dan 4 eerstejaars nieuwkomers kun je een aanvullende bekostiging vanuit de overheid aanvragen ([bekostiging nieuwkomers PO](#)).

Optie 2: Leerling gaat tijdelijk naar de taalschakelklas

Zoals in het meerjarenmodel in drie fasen (Lptn & Kootstra, 2017) is af te lezen is een intensief NT2 aanbod nodig. Dat is beste een klus voor een school.

In een taalschakelklas is het benodigde aanbod en het passende leermateriaal, zijn er kleine groep en is er veel expertise. Voor veel nieuwkomers is de taalschakelklas dus een kans om een goede start te maken in het Nederlandse onderwijs, de basisvaardigheden (in het Nederlands) te leren en een stevige basis in de Nederlandse taal (Dagelijkse algemene taal) aan te leggen.

Als de uitkomst van het start-OT is dat de taalschakelklas het meest passend is, dan legt de ib-er contact met taalschakelklas en draagt de informatie over. De leerling wordt dan tijdelijk ingeschreven op de school van taalschakelklas.

Na één jaar keert de leerling terug op de aanmeldschool. In de tussentijd onderhouden de ib-er van de aanmeldschool en de taalschakelklas contact met elkaar (rond de 20 weken en 40 weken) over de ontwikkeling van de leerling.

Bij doorstroom is er een warme overdracht. Er is een dossier van de leerling en de school krijgt 'De kwaliteitskaarten voor 2^e jaars nieuwkomers' mee. In deze kaarten lees je hoe je als school de leerstof zo passend mogelijk maakt voor de leerling. Ook staan er adviezen en tips in met betrekking tot de aanpak en opstellen van een planmatig aanbod.

Hieronder tips voor een goede start van de eerste nieuwkomersleerling op een reguliere school.

3. Tips en adviezen voor een goede start in de nieuwe groep

Plaatsing van leerling in de nieuwe groep

- De intern begeleider informeert jouw (en het team) en deelt achtergrondinformatie over de nieuwkomersleerling;
- Verdiep je in [de cultuur van de leerling](#);
- Plaats de leerling tussen leeftijdsgenoten, maar maak gebruik van de kennis en mogelijkheden van leerkrachten van andere groepen;
- Zet in op een goede relatie met de leerkracht en de medeleerlingen. Dat is essentieel voor de (Nederlandse taal)ontwikkeling. Ondersteun de leerling daarbij;
- Vraag hulp aan leerling uit de bovenbouw, stagiaires, hulpouders. Zorg voor continuïteit en niet te veel verschillende personen zijn;
- Zorg dat iedereen aan dezelfde doelen werkt;
- Zet in het eerste jaar in op de basisvaardigheden en de dagelijkse taal en in het tweede jaar op de hiaten in de basisvaardigheden en de mondelinge taal;
- Versterk telkens je aanbod door taalsteun te geven;
- Leg (verwerkings-)materialen klaar waar het kind zelfstandig mee aan de slag kan. Denk aan puzzels, memorie, lotto, tijdschriften, kleurplaten, boeken met plaatjes, spelletjes op de iPad, zelfcorrigerend materiaal of een verwerkingsopdracht waar je instructie bij hebt gegeven;
- Maak een dagtaak of weektaak zodat voor de leerling duidelijk is wat er van hem/haar verwacht wordt.

Eerste dag in de klas

- Stel de leerling voor aan de groep en help om zijn medeleerlingen te leren kennen. Denk aan een kennismakingsspel, een plattegrond met namen, naamstickers voor op de kleding;
- Wijs een maatje aan in de klas. Wissel met regelmaat. Een leerling met die dezelfde thuistaal kan helpen met vertalen. Bovendien is het fijn om af en toe in de thuistaal te spreken. Maak met elkaar [afspraken](#) over wanneer dat mag;
- Laat het maatje een rondleiding geven door de school: langs toilet, kapstok, schoolplein, koffiekamer, gymzaal;
- Zorg voor visuele ondersteuning van het dagprogramma;
- Zorg voor een programma voor de 1^e jaars nieuwkomer;
- Maak gebruik van de vertaalapp op de telefoon, bijvoorbeeld Google translate, voor verduidelijking van instructie, gesprekken en teksten. Zet deze voorlopig in. Het is voor iedereen fijn als het lukt met elkaar te communiceren.

4. Een plan met doelen

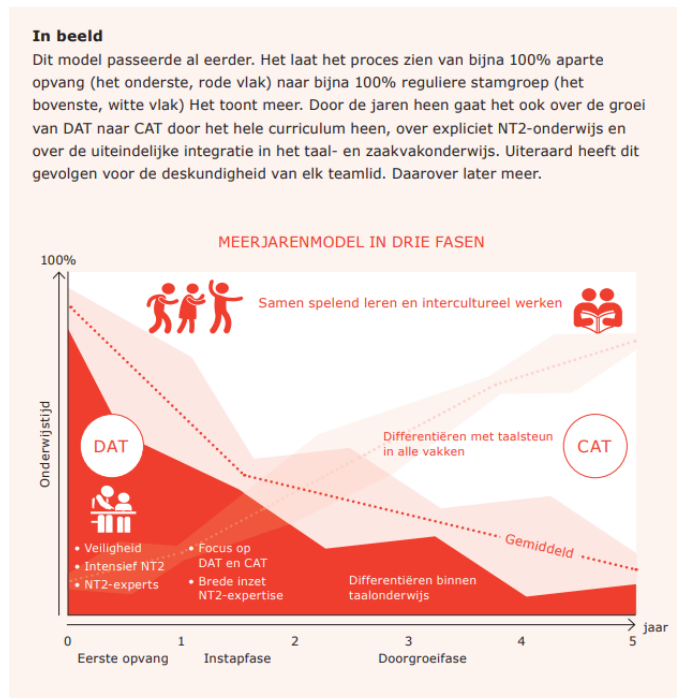
Om doelen te kunnen stellen is het belangrijk om de nodige kennis op te doen over nieuwkomers.

4.1. Kennis

Als je als school een nieuwkomer opvangt is het belangrijk om kennis te hebben over het leren van een nieuwe taal en de verschillende (culturele) achtergrond van de leerlingen. Deze kennis helpt om de juiste keuzes in doelen te maken, een passend aanbod te creëren en de onderwijsbehoeften van de nieuwkomer in kaart te brengen. Denk aan kennis over:

- Het leren van nieuwe taal, o.a.:
 - o het meerjarenmodel in drie fasen;
 - o van passieve kennis naar actieve kennis (*passief gaat vooraf aan actief taalgebruik. Je begrijpt eerst woorden en zinnen. Als je een leerling vraagt: 'Waar zie je de supermarkt?' Dan kan de leerling het aanwijzen. Dit is passieve of receptieve beheersing. Als je vraagt aan leerling: 'Wat is dit?' Dat is een moeilijkere vraag. Als de leerling dan antwoord: 'Dit is een supermarkt, daar kun je boodschappen doen''*. Beheerst de leerling het woord actief of productief); van mondelinge taal naar schriftelijke taal (*spreken gaat vooraf aan schrijven*);
 - o kennis/ woordenschatontwikkeling en het gemeenschappelijke kennisreservoir (*aanwezige kennis in de thuistaal*);
- De (culturele) achtergrond van de leerling;
- Het inzetten van de al aanwezige kennis (in de thuistaal) (*nieuwkomers hebben kennis en ervaring in hun thuistaal en omgeving opgedaan. Deze kennis kan worden ingezet door de inzet van de thuistaal in de klas. Hoe groot de kennis is, is afhankelijk van de onderwijservaring, omgevingsfactoren en kindkenmerken*);
- Het inzetten van de thuistaal in je lessen om kennis toegankelijk te maken en ter ondersteuning van het leren van een nieuwe taal;
- Scaffolding van taal/ taal in steigers zetten/ taalsteun;
- Hoe je de nieuwkomer kunt ondersteunen bij het leren van de nieuwe taal.

Op de LOWAN-PO [Lowan](#) vind je hier informatie over. Ook is er een database met vakliteratuur en lesmateriaal. *Ruimte voor nieuwe talenten* (Lptn. & Kootstra, 2017) is een praktische publicatie die je gratis kunt downloaden op de PO-Raad of LOWAN-PO website. In deze publicatie wordt een theoretisch kader geschetst (o.a. het Meerjarenmodel in drie fasen) en zijn er lesvoorbeelden met concrete tips beschreven. Een echte aanrader. Hieronder het meerjarenmodel uit deze publicatie.

Uit: Ruimte voor nieuwe talenten (Lptn & Kootstra, 2017)

DAT= dagelijks algemene taal

CAT= cognitief academische taal

Onderwijsaanbod eerstejaars nieuwkomers

In de bovenstaande grafiek is af te lezen dat in het eerste jaar, de eerste opvang een groot aandeel van de onderwijstijd ingezet moet worden in het leren van het Nederlands. Een intensief onderwijsaanbod om het Nederlands te leren is nodig. Inzetten op het leren van de basisvaardigheden; het leren van de Dagelijks Algemene Taal (DAT), het luisteren en het spreken (mondelijke taalvaardigheid), het klankonderwijs, het technisch lezen en het rekenen is in het eerste jaar de kern.

Met Dagelijks Algemene Taal wordt bedoeld dat het accent in het aanbod ligt op het begrijpen en gebruiken van de eerste Nederlandse woorden en zinnen, die je nodig hebt om je te redden in de maatschappij.

Onderwijsaanbod in een latere fase

In de volgende fasen: de instap- en doorgroefase is er minder aandacht nodig voor het leren van de dagelijkse taal. Er vindt een verschuiving plaats naar het leren van Cognitief Academische Taal (CAT). Dit zijn lastiger abstracte woorden, bijvoorbeeld functiewoorden (terwijl, ondertussen), schooltaalwoorden (oplossing, conclusie, gevolg, bevolking, periode) en/ of vakspecifieke woorden (zandverstuiving, tijdperk).

Taalsteun

In de grafiek is af te lezen dat ondersteuning bij het leren van het Nederlands nog steeds nodig is. Dit kan door blijvend in te zetten op het uitbreiden van de woordenschat, mondelinge en schriftelijke taal en door het geven van taalsteun (scaffolding: taal in steigers zetten). Daar bedoelen we mee dat je tijdens alle momenten waarbij taal gebruikt je je taal ondersteunt bijvoorbeeld:

- door mimiek en gebaren,

- door benadrukken van woorden of zinnen, zinnen te parafraseren, topicaliseren (belangrijkste woorden herhalen),
- door vooraf een filmpje te laten zien,
- door woorden kort uit te leggen of van te voren te behandelen,
- door te tekenen,
- door te teksten te schematiseren en verbanden te leggen al modellerend,
- door de thuistaal in te zetten.

De Nederlandse **taal is doel** bij lessen grammatica, zinsbouw, woordbouw etc. Je leert dan de vorm van de Nederlandse taal. De Nederlandse **taal is middel** op alle andere momenten en als je kennis op doet met behulp van teksten of gesproken taal. Bijvoorbeeld tijdens begrijpend lezen, bij wereldoriëntatie of (leer)gesprekken.

Taalsteun geef je op alle moment dat je taal gebruikt en als je je aanbod versterkt. Het aanbod versterken doe je door taalsteun te geven voorafgaand aan de les (pre-teaching), tijdens de (reguliere) les in de groep en na de les (herhaling). Zo kan de nieuwkomer de reguliere les volgen en bekijken de nieuwe kennis en de nieuwe woorden. Voorbeelden van verschillende taalsteun:

[Kwaliteitskaart Taalsteun](#) van Anna van Buul.

Na de doorgroefase kan de taalsteun afgebouwd worden, de taalsteigers breek je langzaam af.

Taal leren door leeftijdsgenoten

In de grafiek is verder af te lezen dat het aandelen van het leren van Nederlandse leeftijdsgenoten met de jaren groter wordt. Vandaar dat het van groot belang is om in te zetten op goede contacten en interactie met andere leerling in de groep. Op sociale momenten en tijdens samenwerkingsopdrachten oefenen, breiden uit en verdiepen (leren nieuwe betekenisaspecten van woorden) de nieuwe taal.

4.2. Eerste weken beginsituatie in kaart brengen

- Breng de onderwijsbehoeften van de leerling in kaart door observaties en (indien mogelijk) met toetsen.
Op de LOWAN website is hier informatie over te vinden, zie [Sterke start](#). Ook staan er bij [leerlijnen](#) (kaarten) tips om de beginsituatie in kaart te brengen.

4.3. Doelen plannen

- Maak een plan;
- Stel hoge doelen die passen bij de onderwijsbehoeften van de nieuwkomer. Voor de basisvaardigheden: klankonderwijs, technisch lezen, rekenen en mondelinge taal (spreken en woordenschat) en later spelling en begrijpend lezen.
 - Voorbeelden formulering doelen: [Kwaliteitskaart Taalsteun](#) van Anna van Buul;
 - Lijst [onderwijsbehoeften van nieuwkomers](#) LOWAN-PO
- Versnel waar mogelijk en nodig. Dit is namelijk afhankelijk van de leeftijd van de leerling;
- Gebruik de [LOWAN-Leerlijn](#) hier is rekening gehouden met het versnellen;
- Vertaal de doelen naar een lesprogramma samen op niveau van leerling;
- Maak een rooster en plan de extra instructiemomenten in. Als er ondersteuning van assistent of vrijwilliger mogelijk is, werk dan altijd vanuit hetzelfde plan, dezelfde doelen;
- Maak de nieuwkomer eigenaar van zijn/haar leerproces. Stel samen doelen;
- Bespreek het plan met mensen met de leerling werken. Werk vanuit dezelfde doelen, dan is er de meeste kans op herhaling. Dat is het meest krachtig en effectief;

- Kijk voor suggesties voor geschikte methodes en materialen op de LOWAN-website bij [lesmateriaal](#);
- Bekijk voor de eerste week waar de leerling (met taalsteun) kan aansluiten bij de reguliere lessen. Bekijk per activiteit hoe je het aanbod versterkt of taalsteun geeft. Zie '[Ruimte voor nieuwe talenten](#)' (Lptn & Kootstra, 2017);
- Gebruik in een latere fase de Kwaliteitskaarten 2^e jaars nieuwkomers van SWV IJsselBerkel;
- Als de basisvaardigheden op leeftijdsadequaatniveau zijn, dan sluit de leerling aan bij de reguliere leerstof.

4.4. Evalueer na vier weken de werkwijze en de doelen (plan-do-check-act cyclus)

- Sluit de werkwijze aan bij de nieuwkomersleerling, de klassenorganisatie, de klas en de leerkracht?

- Stel het plan van de nieuwkomersleerling bij aan de hand van observaties en de methodegebonden toetsresultaten bij;
- Zet eventuele interventies in;
- Bespreek het bijgestelde plan met de ouders en leerling.

4.5. Evalueer vervolgens na periodes van 6-10 weken: observeer, analyseer en toets (eventueel)

- Observeer tijdens elke les;
- Pas je aanbod en doelen aan;
- Toets methodegebonden als de methode het aangeeft. Dit geeft zicht op de leerbaarheid van de leerling. Met methode-onafhankelijke toetsen krijg je daar in het eerste jaar meestal minder zicht op. Ze zeggen iets over hoe de leerling scoort ten opzichte van een normgroep;
 - Toets volgens jullie toetskalender (of indien wenselijk eerder) methode- onafhankelijk;
 - Bespreek resultaten met IB-er.

4.6. Bespreek met ouders regelmatig het opgestelde plan

- Waar gaan we op school aan werken? Wat zijn onze doelen?
- Maak bij het gesprek gebruik van een tolk, de tolktelefoon of een vertaalapp;
- Leg uit hoe ze hun kind (eventueel) kunnen ondersteunen. Bij de intake is duidelijk geworden of ouders ingeschakeld kunnen worden bij het leren;
- Benadruk dat ondersteuning in de thuistaal belangrijk is. Het maakt niet in welke taal een leerling interactie heeft of nieuwe kennis leert. Een goede beheersing van de thuistaal helpt de leerling bij het leren van de nieuwe taal. Realiseer je dat voor ouders die zelf niet naar school zijn geweest de ondersteuning anders is dan voor hoogopgeleide ouders.
- **Tips voor ouders**
Denk aan:
 - Praten in de thuistaal over hetgeen in de klas aan de orde komt. Bijvoorbeeld door een link van een filmpje door te sturen, een boek mee te geven;

- Oefen van de Nederlandse woorden door ze van te voren met ouders in de thuistaal te bespreken;
- Indien mogelijk: elke dag (technisch) lezen thuis (let op: Avi niveau) of met een native speaker, bijvoorbeeld klasgenoot, buurmeisje, iemand via Vluchtelingenwerk of Welzijn;
- Begrijpend lezen/ luisteren en kennisontwikkeling:
 - Nederlandse televisie of filmpjes kijken en er in de thuistaal over praten met het kind.
 - (Interactief) Voorlezen/ digitale prentenboeken/ zelf lezen/ samen lezen. Het praten over het boek en het vragen stellen kan goed in thuistaal.
 - Nederlandse televisie of filmpjes kijken (Jeugdjournaal, Schooltv, Klokhuis, Z@pp-programma's, etc.), Dit is ook goed om een correct taalaanbod te horen en om de leefwereld van kind uit te breiden.

4.7. Na het eerste jaar

Denk na over het tweede of derde jaar en volgende van de nieuwkomersleerling op school.

Denk aan:

- Faciliteiten, ondersteuning;
- Uitstroom naar een ISK voor evt. leerling in groep 7 of 8 (voor leerlingen die hoger kunnen doorstromen als ze nog een jaar intensiever taalonderwijs krijgen);
- Uitstroom naar VO: neem tijdig contact op met mogelijke VO scholen. Bespreek wat er nodig is om daar te starten;
- Kijk op de site van LOWAN-VO welke doelen horen bij de verschillende doorstroomniveaus. Stem daar je onderwijs in het laatste jaar op de basisschool eventueel op af;
- Blijf inzetten op leerkrachtvaardigheden. Meer informatie hierover in een mooie gratis te downloaden publicatie is [Ruimte voor nieuwe talenten](#);
- Stel het doorstroomperspectief vast.

5. Uitvoering van het plan

Voorafgaand

- Maak een takenkaart en een programma met geplande de extra instructiemomenten. Als er ondersteuning van assistent of vrijwilliger mogelijk is, werk dan altijd vanuit hetzelfde plan, dezelfde doelen;
- Kijk voor suggesties voor geschikte methodes en materialen op de LOWAN-website bij [lesmateriaal](#);
- Zet de thuistaal en vertaalapps in.

In een latere fase:

- Sluit dan zoveel mogelijk aan bij de reguliere stof;
- Versterk het aanbod. Geef taalsteun. Plan pre-teach- en herhaalmomenten, om het (reguliere) aanbod te versterken;

5.1. Uitvoering plan

- Evalueer dagelijks of per les kort de werkwijze en de doelen, controleer het gemaakte werk van de nieuwkomer en geef de leerling feedback;
- Observeer en registreer hoe de leerling de leerstof oppikt;
- Toets op het moment dat de methode het aangeeft voor bijv. Veilig Leren Lezen, Rekenen, Spelling, etc. of indien wenselijk vaker.
- Vraag binnen het team naar geschikte materialen:
 - groepen 1 t/m 4: materiaal m.b.t. woordenschatontwikkeling (ontwikkelingsmateriaal, praatplaten met woorden, memorie), materiaal om vlot tot alfabetisering te komen, de aanvankelijk leesmethode;
 - leescoördinator: materialen m.b.t. lezen (boeken met veel plaatjes, beeldwoordenboeken, informatieve boeken met veel foto's en andere illustraties, luisterboeken, boeken van het Makkelijk Lezen Plein).

Bijlage 1 - Vakinhoudelijk onderwijs aan eerstejaars nieuwkomers

De domeinen in het eerste jaar

De belangrijkste domeinen waar een nieuwkomer zich in het eerste jaar in moet ontwikkelen staan hieronder. Tevens staat de tijdsinvestering voor de leerkracht per dag erbij.

Eerste jaars nieuwkomer

Lezen: Elke dag instructie op niveau tot de leerling op leeftijdsniveau zit.

De uitspraak en de auditieve ontwikkeling (auditieve synthese/ analyse) van de Nederlandse klanken is een aandachtspunt. Goede klankontwikkeling is van belang lezen en spelling maar ook voor het (begrijpend) luisteren en het betekenis verlenen aan woorden. Worden klanken niet goed onderscheiden, dan kan het begrijpen moeilijk zijn en kan er verwarring ontstaan. Denk aan de woorden 'keuken' of 'kuiken'.

Geef klanklessen en oefen met wisselrijtjes (zoon-zoen-zijn).

De aanvankelijk leesmethode is geschikt om te leren lezen. Maak wel keuzes in de verwerkingsactiviteiten en versnel. Een aanvullende effectieve aanpak om technisch lezen verder te ontwikkelen is *Connect lezen (Klanken en Letters, Woordherkenning, Vloeiend lezen: Draaiboeken dyslexie)* in of [Ralfi lezen](#). Inzetten op leesbeleving en leesplezier is wellicht het meest belangrijk. Als een nieuwkomer een gemotiveerde lezer is zal een hij/zij uit zichzelf gaan lezen, het begrijpend lezen oefenen, kennis ontwikkelen, zijn/haar woordenschat uitbreiden en de Nederlandse taal verder ontwikkelen.

Let goed op het leesbegripsniveau van de boeken. Zorg dat het boek zowel bij het technische leesniveau aansluit, als bij leesbegripsniveau. Voor nieuwkomers die vlot leren lezen, kan vervolgens [Ralf-light](#) worden ingezet. Een combinatie van hardop lezen en aandacht voor het begrijpen van de tekst.

Spelling: Elke dag instructie op niveau tot de leerling op leeftijdsniveau zit.

Na de aanvankelijk lezen fase (met VLL of Lijn 3 of een andere methode) start je met de reguliere spellingmethode. Werk doelgericht, vertraag indien nodig en versnel waar mogelijk. Aan de hand van de resultaten op de dictees uit de methode wordt duidelijk waar de hiaten zitten. Soms zijn er hardnekkige fouten. Deze kunnen ontstaan uit de moedertaal (interferentiefouten), bijvoorbeeld de /g/ en de /h/ klinken in het Roemeens hetzelfde. Bij Arabisch sprekende kinderen is het onderscheid tussen de /p/ en de /b/ lastig. Andere moeilijkheden zijn bijvoorbeeld de klanken /ie/i/ ee/ en de /ng/ /nk/. Zie [MOED NT2](#) voor moedertaalspecifieke problemen en kansen bij het leren van het Nederlands.

Ook speelt de invloed van de verschillende klanken op elkaar een rol. Dit is in elke taal anders. Bijvoorbeeld de klank /ee/ is lastig in /heerst/, Arabisch sprekende zegt dan /hierst/, maar de /ee/ in /alleen/ lukt wel.

Spelling kan behoorlijk lastig zijn voor een nieuwkomer, omdat in spellingmethodes regelmatig een beroep wordt gedaan op het taalgevoel/taalintuïtie. Een Nederlandstalig kind weet dat het verkleinwoord van boom, *boompje* is en niet *boomtje*. Deze woorden zal een nieuwkomer moeten leren/ onthouden.

Tevens is het lastig om spellingsregels te onthouden aan de hand van voorbeeldwoorden als de woorden onbekend zijn. De /au/ van *pauw* is lastig onthouden als je het woord *pauw* niet kent en het voor, bij wijze van spreken, de tweede keer hoort.

Daarnaast zijn de invuloefeningen in de spellingmethode vaak lastig. Uit een invulzin kan een nieuwkomer vaak niet afleiden welk woord er ingevuld moet worden of omdat de nieuwkomer de zin niet begrijpt of omdat ze de betekenis van het in te vullen woord niet kent. Teken eventueel plaatjes bij de woorden of zorg voor een opzoekblad met plaatjes (uit de opdracht) en het woord er onder.

De reguliere methode heeft vaak overzichten met spellingsregels kopieer deze voor de nieuwkomer en stop ze in een mapje, zo weet de nieuwkomer waar hij/zij aan werkt.

Zet het spellingsprogramma op de computer in. Eventueel voorafgaand door een instructiefilmpje van de aan te bieden regel.

Woordenschat: Elke dag instructie op niveau - woorden aanbieden, herhalen (consolideren).

Woordenschat is een grote voorspeller voor schoolsucces en komt in alle vakken naar voren. Taal en woordenschat zijn zowel doel, als middel. Denk bijvoorbeeld aan taal bij rekenen en de zaakvakken.

Anderstalige moeten een grote inhaalslag maken om de Nederlandse woorden te leren. Structurele aandacht voor woordenschat is nodig. De nieuwkomer kent immers de Nederlands labels van de woorden van woorden die hij/zij kent in zijn/haar eigen taal kent, nog niet. Bijvoorbeeld: de nieuwkomer kent het woord stoel in het Arabisch 'korsih' (= het **label**) met alle betekenisaspecten (= het **concept**): je kan er op zitten, het heeft een rugleuning en armleggers, etc. Het Nederlandse label 'stoel' moet de nieuwkomer nog leren. Zo moet de nieuwkomer alle Nederlandse labels nog leren.

Daarnaast moeten de (anderstalige) leerlingen nieuwe woorden (**concepten en labels**) leren, dus zowel de betekenisaspecten (het concept), als het label. Bijvoorbeeld woorden als 'ijlen', 'verhoging' of de woorden die bij het rivierenlandschap (de zomer/winterdijk, de uiterwaarde, de oever, etc.) horen. Ook zullen functiewoorden en andere abstracte woorden aangeleerd moeten worden, bijvoorbeeld woorden als 'uiteindelijk', 'soms'.

Dus het woordenschatonderwijs voor de nieuwkomer bestaat uit het **labelen van bekende woorden** en het leren van **nieuwe (Nederlandse) woorden/ kennis**.

De viertakt van den Nulft en Verhallen (2001); woorden voorbereiden, semantiseren, consolideren en controleren, is een veel gebruikte didactiek voor het aanleren van nieuwe woorden. Zo breidt een leerling zijn netwerk uit met woordbetekenissen (concepten) en woorden (labels).

Voor de nieuwkomer is het dus noodzakelijk dat de leerkracht elke dag aandacht besteedt aan het woordenschatonderwijs om nieuwe woorden te leren en niet te vergeten de woorden te herhalen (consolideren). Het startwoordenschatniveau van een nieuwkomer is nul, alle Nederlandse labels zijn nieuw. De neiging bestaat om alle woorden uit te leggen. Een nieuwkomer zal niet alle woorden die één keer worden uitgelegd onthouden. Het is belangrijk dat de leerkracht goed nadenkt over welke woorden hij/ zijn wil aanbieden. De leerkracht kan zich de volgende vragen stellen bij de selectie van de woorden:

1. Komt het woord **frequent** voor in verschillende situaties?
 - a. *De pen* aanbieden, maar *schrijfgerei* niet.
2. Is het woord **nuttig** om te leren?
 - b. *De wimpel* komt maar zelden voor.
3. Is de context waar het woord in voorkomt duidelijk (**pregnante context**)?
 - c. Een kind komt de klas binnen met een arm in het gips. Dat is een duidelijke context om het woord *gips* aan te leren.

Nieuwkomer leren woorden, zoals hierboven beschreven is, doordat de leerkracht vooraf geselecteerde woorden aanbiedt. Dit heet *intentioneel leren*: bewust nieuwe woorden aanleren. Tevens leren we woorden *incidenteel*, dat wil zeggen doordat woorden onverwacht opduiken en worden uitgelegd door de leerkracht.

Ook kan een nieuwkomer zelf woorden verwerven door een rijk Nederlands taalaanbod, taalcontact (televisie, sociale contacten), interactie, door materialen te gebruiken waar zelfstandig woorden te leren zijn of door te lezen. Realiseer je dat je een woord meerdere malen (7-9 x) aangeboden (liefst in verschillende betekenisvolle contexten) moet hebben gekregen voordat ze beklijven. Je mag dan verwachten dat ze de woorden passief kennen. Kunnen aanwijzen als je vraagt: 'Waar zie je ...' en nog niet actief: 'Wat is dit?'

Hoeveel woorden een nieuwkomer zelfstandig verwerft verschilt per kind. Zwakke (begrijpend) lezers zullen bijvoorbeeld veel minder woorden incidenteel leren dan betere (begrijpend) lezers.

Het zelfstandig leren van woorden (labelen) kan met behulp van woordenschatspelletjes op de computer. Let op: niet alle spelletjes zijn geschikt! Kijk bij woordenschatspelletjes op de computer/ i-pad goed of de leerling daadwerkelijk de betekenis van de woorden leert of dat de woorden alleen getoetst worden. Deze laatste variant van spelletjes zijn niet geschikt.

Begrijpend lezen/ lezen met begrip: Elke dag bij alle vakken, bij alles wat er gelezen wordt door de NK checkt leerkracht of maatje of nieuwkomer het begrepen heeft.

Begrijpend lezen komt in alle vakken voor. Het begrijpen van woorden en teksten is essentieel in alle vakken. Een voorwaarde om tot begrip van de gelezen teksten te komen is het technisch lezen of een stapje verder het vloeiend lezen (vlot, correct met de juiste intonatie lezen). Een kind kan zich immers pas richten op het begrijpen van de teksten als het correct en vlot kan technisch lezen en niet druk is met het decoderen van de woorden.

Hoe kun je de begrijpend leesvaardigheid van een nieuwkomer vergroten?

Door te zorgen voor een goede technische leesvaardigheid (vlot en correct) liefst leeftijdsadequaat of anders minimaal overeenkomstig met de teksten en de opdrachten die nieuwkomer uitvoert.

Daarnaast hangt het begrijpend leesniveau van een kind samen met de grote van de woordenschat en de kennis van de wereld. Het investeren in het woordenschatonderwijs is daarom van groot belang. Ook is het belangrijk dat kinderen kennis krijgen van de wereld. Dat heeft nieuwkomer wellicht al in zijn/ haar thuistaal, maar kent de Nederlandse woorden niet. De inzet van thuistaal is een goede ingang om ook nieuwe woorden/ kennis in het Nederlands op te doen. Zo benut de nieuwkomer het bestaande kennisnetwerk en koppelt daar de nieuwe kennis aan. Het switchen tussen talen heet translanguaging.

Let op: de woorden zijn nieuw, maar ook de leefwereld is nieuw. Bijvoorbeeld het rivierenlandschap in Nederland, met de woorden *zomer- en winterdijk, uiterwaard* of het bos en de leefwereld van de dieren, bomen en planten enz.

Het stimuleren van het taal-denken van een nieuwkomer is tevens een belangrijk onderdeel. Cognitief kan een nieuwkomer wellicht moeilijkere teksten aan, dan dat het technisch in het Nederlands kan lezen. Geef de nieuwkomer (cognitieve) uitdaging, prikkel en stimuleer. Dit kan ook prima met leesboeken, zowel verhalende als informatieve. Het lezen in de thuistaal is ook een ingang om kennis te vergaren.

Het aanleren van begrijpend leesstrategieën kan een kind helpen teksten beter te begrijpen. Veel reguliere methodes gaan uit van strategieën, leer deze de nieuwkomer aan. Het kan een handig hulpmiddel zijn om teksten beter te begrijpen.

De beste ondersteuning die een leerkracht kan geven bij instructie, bij alle vakken, bij alle teksten, op alle momenten is door te visualiseren, te tekenen of door concrete materialen te gebruiken (scaffolding/ taalsteun). Dat werkt verhelderend voor de nieuwkomer en zorgt voor voorspelbaarheid. Plaatjes of filmpjes op internet zijn ook een goed alternatief. Doet dit voorafgaand, tijdens en na de les. Realiseer je dat je een woord meerdere malen (7-9 x) aangeboden (liefst in verschillende betekenisvolle contexten) moet hebben gekregen voordat ze beklifven. Je mag dan verwachten dat ze de woorden passief kennen. Kunnen aanwijzen als je vraagt: 'Waar zie je ...' en nog niet actief: 'Wat is dit?'

Op welk moment een nieuwkomer mee kan mee doen met de reguliere methode is moeilijk van te voren vast te stellen. Goed om te weten is dat een leerling minimaal 95% van de woorden moet kennen om een tekst te begrijpen. Dit wordt ook wel het dekkingspercentage genoemd, percentage bekende woorden in verhouding tot onbekende. Kijk goed wanneer de nieuwkomer er aan toe is om te starten met teksten/ tekstbegrip in het Nederlands. Tussen de 15 en 20 weken kunnen nieuwkomers dat vaak wel. Het is ook stimulerend om iets moeilijkere teksten te lezen. Anders wordt het ook saai voor de leerlingen om alleen 'klankzuivere' woorden/ teksten te lezen. Daarmee bereid je de nieuwkomer zijn/haar kennis niet uit. Iets moeilijkere tekst zal de nieuwkomer prikkelen en cognitief uitdagen. Kijk wel goed naar het niveau. Scaffolding zal helpend zijn.

Zaakvakken

Bij de zaakvakken draait het om woordenschat en begrijpend lezen. De tips die hierboven bij woordenschat en begrijpend lezen staan zijn hier van toepassing. Let goed op het begrijpend leesniveau van de nieuwkomer in relatie tot de betreffende les. Ook zal de interesse, leergierigheid en de mogelijkheden per nieuwkomer verschillen. Tussen de 10 en 20 weken is het te overwegen om de nieuwkomer te aansluiten bij de reguliere lessen. Het is goed mogelijk dat de nieuwkomer niet precies snapt waar de lessen overgaan, maar door scaffolding, bijvoorbeeld visuele ondersteuning van een filmpje kan de nieuwkomer wellicht wel de grote lijn wel volgen.

Het pre-teachen van moeilijke woorden of een filmpje over het onderwerp vooraf bekijken zorgt voor meer begrip tijdens de echte les. Selecteer bijvoorbeeld van te voren 3 tot 5 woorden belangrijke woorden, die bij elkaar passen (een cluster van woorden) en biedt die voor de les aan. Bespreek het filmpje met de nieuwkomer, zet het stil, leg iets uit, spoel terug etc.

Laat de verwerkingsopdrachten samen maken met een maatje. De methodetoetsen zullen voor de nieuwkomer lastig zijn. Overweeg om de toets mondeling samen te maken of neem de toets niet af.

Mondelinge taalvaardigheid (woordbouw, zinsbouw, productief taalgebruik):

Geef nieuwkomer elke dag zoveel mogelijk interactiegelegenheid met leerkracht, medeleerling en/ of in kleine of grote groep in verschillende situaties. Elk moment = een taalleermoment.

Het receptieve (passief) taalgebruik gaat vooraf aan het productieve (actief) taalgebruik. Met andere woorden een kind zal eerst iets begrijpen en zal daarna gaan spreken. Dat geldt voor woorden, zinnen en verhalen/teksten. Hoe snel een nieuwkomer zal spreken is afhankelijk van een aantal factoren. Bijvoorbeeld de persoonlijkheidskenmerken van de nieuwkomer. Het ene kind praat snel in het Nederlands (eventueel gebrekkig) of praat zelfs in zijn of haar eigen taal tegen de leerkracht. Een andere nieuwkomer kent een 'stille periode' en zal wachten tot het correct Nederlands spreekt. [NT2-taalverwervingsstadia](#).

Ook is het afhankelijk van het onderwerp waar over gesproken wordt. Als een nieuwkomer iets mag vertellen over wat hij/ zij thuis heeft meegemaakt, dan kan dat lastiger zijn dan als hij/zij iets mag vertellen wat er op school is gebeurd. De nieuwkomer kent misschien de 'thuiswoorden' alleen in zijn/haar eigen taal.

Als een nieuwkomer zich veilig voelt zal een nieuwkomer sneller spreken. Samenwerken met andere leerlingen is een goede manier om het spreken te oefenen.

Kinderen verwerven een (tweede) taal niet door te imiteren, maar op basis van het taalaanbod en de interactie met de omgeving. Ze stellen hypothesen op door woorden en regels van de te leren te gebruiken en stellen deze dan telkens bij of vullen die aan, aldus Vermeer. Veel contactmomenten met de nieuwe taal, goed onderwijs en een mix aan didactische benadering beïnvloedt het succes van de nieuwe taalverwerving (Kuiken en Vermeer, 2013).

Soms maken nieuwkomer interferentiefouten op zinsniveau, dus ze maken een zinsconstructie die op basis van hun eigen taal klopt, maar in het Nederlands niet. Bijvoorbeeld: Turkssprekende plaatsen vaak hele werkwoord aan het eind van een zin.

Het is goed om de nieuwkomer te leren iets aan iemand te vragen of in kleine groep te laten te vertellen (over een gebeurtenis, over een boek). Let op of de setting voor de nieuwkomer veilig is. Wanneer een nieuwkomer daar aan toe is hangt af van de ontwikkeling van het kind.

Het kan voor een nieuwkomer ook heerlijk zijn om even in zijn/haar eigen taal te praten, bijvoorbeeld delen van een bijzondere gebeurtenis of emotie of om een tekst/ som of instructie te begrijpen. Geef de nieuwkomer daar de gelegenheid voor. Het is handig als ze elkaar iets kunnen uitleggen, maar ook goed voor de taal-denkontwikkeling van de nieuwkomer. Bak het moment waarop nieuwkomers in de eigen taal mogen spreken af. Dat kan bijvoorbeeld met een vlaggetje op tafel. Staat het Nederlandse vlag op tafel dan spreek je Nederlands, staat de Syrische vlag op tafel dan mag je Arabisch spreken. Maak hier ook afspraken over op schoolniveau.

Komt de spraak van een nieuwkomer moeizaam op gang en is het maken van zinnen lastig? Stem af met een logopedist.

Rekenen: Elke dag instructie op niveau.

Bij rekenen komt veel taal kijken. Taal is middel om sommen te omschrijven en om denkstappen te nemen. Voor nieuwkomers zijn met name de talige sommen erg lastig, maar wel belangrijk om te oefenen. Toetsen en ook het dagelijks leven bestaan uit dit soort sommen. Het visualiseren van sommen is een belangrijk hulpmiddel: tekenen bij het rekenen. [Beter leren rekenen door tekenen](#) (Boonen). Uiteraard is het gebruik van concreet materiaal een goede

optie. Zet de thuistaal door een maatje die dezelfde taal spreekt of een vertaalapp. Kortom: ook hier is scaffolding helpend voor de nieuwkomer om tot begrip te komen.

Bij het maken van redactiesommen is het mogelijk om samen te werken, let goed op het niveau. Oefenen eerst redactiesommen op een lager niveau. Leer de nieuwkomer een strategie aan om de sommen op te lossen, bijvoorbeeld met behulp van een stappenplan. In dit stappenplan is in ieder geval één van de stappen dat de som gevisualiseerd wordt.

Sociaal emotionele ontwikkeling: Dagelijks.

Een veilig en vertrouwde omgeving zal zorgen dat een nieuwkomer kan leren en ontwikkelen. Het investeren in de sociaal emotionele ontwikkeling en de uitdrukkingsvaardigheden is van groot belang. Het is lastig voor een nieuwkomer om zijn/haar gevoelens uit te drukken in het Nederlands. Mede omdat de nieuwkomer vaak nog in zijn eigen taal denkt en die woorden voor de emoties nog niet kent in de nieuwe taal. Besteed hier aandacht. Ondersteun nieuwkomer in communicatie tijdens vrije situaties, bijv. tijdens buitenspel, bij samenwerken, conflicten, verdriet. Visualiseer de gevoelens en emoties. Zie ook [LOWAN vakgebieden sociaal emotionele ontwikkeling](#)
Ken de thuistaal en de thuisomgeving van de nieuwkomer dat helpt de leerling om zich thuis te voelen in de groep op de school. Meer [over taalsensibilisering en meertaligheid](#): zie LOWAN.

Sommige nieuwkomers hebben vreselijke dingen meegemaakt. Mogelijk hebben ze een trauma. [Traumasensitief lesgeven](#) is dan helpend. Als de zorgen groot zijn dan is het inschakelen van [gespecialiseerde hulp](#) belangrijk.

Literatuur

- Van den Nulft, D. en M. Verhallen, *Met Woorden In De Weer, praktijkboek voor het basisonderwijs*, Coutinho, 2001.
- Kuiken F, en A. Vermeer, *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs*, ThiemeMeulenhof, 2013.
- Boonen, A. *Beter leren rekenen door te tekenen: talige rekenopgaven oplossen*, CPS, 2013.
- Lptn & Kootstra, G.J., 2017, *Ruimte voor nieuwe talenten*, PO Raad/ OCenW.